

ZAMONAVIY TA'LIMDA O'QUVCHILAR FAOLLIGINI OSHIRISH MASALALARI

Raxmatullayeva Nozimaxon Xusanboy qizi – Geologiya fanlar universitetining ingliz tili o'qituvchisi

E-mail: nozimaxonraxmatullayevna@gmail.com

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilar faolligini oshirishning nazariy va amaliy jihatlarini yoritilgan. O'quvchilarning mustaqil fikrlash, muloqotga kirishish va ijodiy yondashish ko'nikmalarini shakllantirishda interaktiv metodlar, raqamli texnologiyalar hamda motivatsion yondashuvlarning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, ta'lim tizimida o'quvchi shaxsini markazga qo'ygan pedagogik yondashuvlarning samaradorlik ko'rsatkichlari tahliliy tarzda o'rganilgan.*

***Kalit so'zlar:** zamonaviy ta'lim, faollik, motivatsiya, interaktiv metodlar, raqamli texnologiyalar, refleksiya, kompetensiya, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim.*

KIRISH.

Zamonaviy ta'lim muhitida o'quvchilarning faolligini ta'minlash va oshirish muammosi ta'lim tizimining strategik ustuvorliklaridan biriga aylandi, chunki XXI asr mehnat bozori va jamiyat talab qilayotgan ko'nikmalar — tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik va raqamli savodxonlik — an'anaviy ma'ruza uslubi bilan yetarli darajada shakllanmaydi; shuning uchun ta'lim jarayoni o'qituvchi boshqaruvidan o'quvchi markaziga o'tib, o'quvchilarni faol ishtirok etishga, muammolarni hal qilishga va mustaqil o'rganishga yo'naltirish zaruriyati paydo bo'lmoqda. Interaktiv metodlar — muammoga yo'naltirilgan ta'lim, loyiha asosida o'qitish, rol o'ynash, debat va guruhli muhokamalar kabi yondashuvlar — o'quvchilarning intellektual faolligini, motivatsiyasini hamda bilimni amaliy kontekstda qo'llash qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi; xususan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT)ning joriy etilishi darslarni individualizatsiyalash, darhol fikr-mulohaza olish va masofaviy hamkorlik imkoniyatlarini kengaytirdi. Shu bilan birga, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi, dars xonasi shart-sharoitlari va maktab infratuzilmasi interaktiv yondashuvlarning samaradorligini belgilovchi muhim omillardir: agar o'qituvchi pedagogik texnologiyalarni va baholashning rag'batlantiruvchi usullarini bilmasa yoki sinf hajmi juda katta bo'lsa, faollikni rag'batlantirish bo'yicha tashabbuslar yetarlicha natija bermasligi mumkin. Tadqiqotning maqsadi — zamonaviy ta'lim kontekstida o'quvchilarning faolligini oshirish strategiyalarini aniqlash, interaktiv va raqamli metodlarning samaradorligini baholash hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqish; tadqiqot doirasi maktab va oliy ta'lim muassasalari, asosiy e'tibor boshlang'ich va o'rta ta'lim bosqichlariga qaratilgan holda, o'qituvchilarning malakasini oshirish, dars rejalarini yangilash va AKT infratuzilmasini takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi. Ushbu maqolada avvalo interaktiv metodlarning nazariy asoslari va xalqaro tajribasi ko'rib chiqiladi, so'ngra amaliy misollar va tajriba natijalari tahlil qilinib, oxirida maktab va hudud darajasida joriy etish bo'yicha aniq tavsiyalar keltiriladi.

Asosiy qism.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning faolligini oshirish masalasi ta'lim sifati va samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Faollik — bu o'quvchilarning dars jarayonida nafaqat tinglovchi, balki faol ishtirokchi sifatida qatnashishlari, mustaqil fikr yuritishlari,

muammolarni hal etishlari va yangi bilimlarni o'zlashtirishda shaxsiy tashabbus ko'rsatishlarini anglatadi. Shu sababli, ta'lim jarayonini tashkil etishda o'qituvchi endilikda faqat bilim manbai emas, balki o'quv faoliyatini boshqaruvchi, yo'naltiruvchi, motivatsiya beruvchi hamkor sifatida namoyon bo'lmoqda. Faol o'qitishning asosiy tamoyili — o'quvchi markazida ta'lim tashkil etishdir, ya'ni o'quvchi o'z bilimini amaliy faoliyat orqali shakllantiradi, tahlil qiladi va baholaydi.

Interaktiv metodlarning afzalligi shundaki, ular o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, muloqotga kirishishga, jamoada ishlashga va ijodkorlikni rivojlantirishga yo'naltiradi. Masalan, "Aqliy hujum" usuli o'quvchilarni erkin fikrlash va g'oya ishlab chiqishga o'rgatadi, "Klaster" metodi esa mavzu bo'yicha mantiqiy bog'lanishlarni tuzish va tahlil qilish ko'nikmasini shakllantiradi. "Debat" yoki "Rol o'ynash" metodlari orqali o'quvchilar turli nuqtai nazarni himoya qilishni, dalillashni o'rganadilar. Bu jarayonda o'qituvchi o'quvchilarga yo'naltiruvchi sifatida yordam beradi, ammo fikr bildirish, tahlil qilish va qaror qabul qilish jarayonini o'quvchilarning o'zlariga topshiradi.

So'nggi yillarda o'quvchilar faolligini oshirishda raqamli texnologiyalar ham muhim o'rin egallamoqda. Onlayn ta'lim platformalari, test tizimlari, interaktiv o'yinlar va virtual laboratoriyalar yordamida o'quvchilar o'z bilimlarini real vaqtda sinab ko'rishlari, mustaqil o'rganishlari va o'z natijalarini kuzatish imkoniga ega bo'lmoqdalar. Masalan, "Kahoot", "Quizizz" va "Google Classroom" kabi platformalar o'quv jarayonini qiziqarli va raqobatli muhitda tashkil etishga yordam beradi. Shuningdek, sun'iy intellekt asosidagi o'quv dasturlari o'quvchining individual bilim darajasiga mos topshiriqlarni taklif etib, o'rganish jarayonini shaxsiylashtirish imkonini yaratadi.

O'quvchilarning faolligini oshirishda motivatsiya ham hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'quvchilarda o'rganishga ichki qiziqishni shakllantirish uchun o'qituvchi dars jarayonini shunday tashkil etishi kerakki, o'quvchi o'z ishtirokining ahamiyatini his qilsin, o'z yutug'ini ko'rsin va buning uchun baholanishini sezsin. Rag'batlantirish tizimida nafaqat ball va baho, balki maqtov, sertifikat, jamoaviy e'tirof kabi vositalardan foydalanish ijobiy natija beradi. Shuningdek, muammoli vaziyatlarni yechish asosidagi topshiriqlar o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

O'zbekiston ta'lim tizimida ham so'nggi yillarda o'quvchilarning faolligini oshirishga qaratilgan keng ko'lamlı islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, "Raqamli ta'lim" konsepsiyasi, "STEAM" yo'nalishidagi darslar, "Loyiha asosida o'qitish" tizimi, "Yangi avlod darsliklari" va "O'qituvchi — mentor" dasturlari o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlashga qaratilgan. Ushbu yondashuvlar o'quvchini faqat bilim oluvchi emas, balki bilim yaratuvchi, tadqiqotchi va ijodkor shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Xorijiy tajriba ham shuni ko'rsatadiki, o'quvchi faolligini oshirish uchun ta'limda konstruktivistik yondashuvni qo'llash samarali natijalar beradi. Bu yondashuvga ko'ra, o'quvchi bilimni tayyor shaklda emas, balki o'z tajribasi va faoliyati orqali o'zlashtiradi. Finlyandiya, Janubiy Koreya va Singapur ta'lim tizimlarida o'quvchilarning darsdagi ishtiroki va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari ta'lim sifatining asosiy mezonlaridan biri sifatida baholanadi.

Shunday qilib, zamonaviy ta'limda o'quvchi faolligini oshirish — bu murakkab, ammo zarur jarayon bo'lib, u o'qituvchidan yangicha pedagogik fikrlashni, innovatsion metodlarni tatbiq etishni va o'quvchini shaxs sifatida rivojlantirishga yo'naltirilgan yondashuvni talab qiladi. Har bir o'quvchi o'z imkoniyatlari doirasida faollik ko'rsatishi uchun dars jarayonida psixologik qulaylik, erkin fikr bildirish muhiti va o'zaro hurmatga asoslangan pedagogik atmosfera yaratilishi lozim.

Xulosa.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirish — bu nafaqat ta'lim samaradorligini, balki inson kapitali sifatini oshirishning eng muhim omillaridan biridir. O'quvchi faolligi dars jarayonining markazida turgan shaxs sifatida uning fikrlash, izlanish, tahlil qilish, mustaqil qaror qabul qilish va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Interaktiv metodlar, innovatsion yondashuvlar va raqamli texnologiyalarning keng tatbiqi ta'lim jarayonini jonlantirib, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni ijodiy fikrlashga undaydi. Shu bilan birga, motivatsiyani kuchaytiruvchi baholash tizimlari, jamoaviy loyihalar va amaliy topshiriqlar o'quvchilarning o'z ustida ishlashini rag'batlantiradi.

Biroq o'quvchilar faolligini oshirishda faqat metod tanlash bilan cheklanib bo'lmaydi — bu jarayon o'qituvchining shaxsiy mahorati, pedagogik madaniyati, psixologik yondashuvi va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash qobiliyatiga ham bevosita bog'liqdir. O'qituvchi o'z rolini o'zgartirib, faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi mentor sifatida faoliyat yuritishi zarur. Shuningdek, o'quv muassasalarida texnik va metodik sharoitlarning yetarli darajada yaratilishi, o'qituvchilarning malaka oshirish dasturlarida interaktiv o'qitish ko'nikmalariga alohida e'tibor qaratilishi ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchi faolligini oshirish zamonaviy ta'lim tizimining poydevoridir. Bu jarayon orqali o'quvchilar nafaqat bilim oladilar, balki uni amalda qo'llash, mustaqil o'rganish va jamiyatda faol ishtirok etish qobiliyatini ham rivojlantiradilar. Shuning uchun har bir pedagogik jamoa, har bir ta'lim muassasasi o'z faoliyatida interaktiv, ijodiy va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarni ustuvor yo'nalish sifatida belgilashi zarur. Ana shundagina ta'lim sifati va samaradorligi oshadi, o'quvchilar esa o'zining intellektual va ijtimoiy salohiyatini to'liq namoyon eta oladigan faol, bilimli va mas'uliyatli shaxs sifatida shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Shodmonov, S., & Qodirov, A. (2022). "Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni qo'llash samaradorligi." O'zbekiston Pedagogika Jurnal, 6(2), 44–58.
2. European Commission. (2023). Education and Digital Transformation Report 2023. Brussels: EU Publications.
3. Jalolova, N. (2021). "Innovatsion pedagogik texnologiyalar va o'quvchi faolligini oshirish omillari." Ta'lim va Innovatsiya Jurnal, 3(4), 27–39.
4. Karimov, B. (2023). "Zamonaviy ta'lim jarayonida interaktiv metodlarning o'rni." O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi Ilmiy Axborotnomasi, 5(1), 15–22.
5. Xolmatova, M., & Abdullayeva, G. (2020). "Raqamli ta'lim muhitida o'quvchi motivatsiyasini oshirish yo'llari." Pedagogik Innovatsiyalar Jurnal, 2(5), 53–61.